

Feliks Zedler

Zaspokojenie roszczeń pokrzywdzonego z poręczenia majątkowego w razie orzeczenia jego przepadku

---

Palestra 28/1(313), 24-34

1984

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

organizacja adwokatury", ma prawo przyjąć zainteresowanego w charakterze członka lub odmówić tego prawa. O przynależności do zespołu decyduje zebranie zespołu (art. 17 i 18). Do ważności uchwał zespołu w sprawach przyjmowania nowych członków, wypowiedzenia członkostwa i wykluczenia z zespołu wymagana jest obecność co najmniej 2/3 członków zespołu oraz większość co najmniej 2/3 członków zespołu obecnych na zebraniu. Warunki te — jak się częstokroć okazuje — trudne są do spełnienia, wskutek czego powzięcie uchwały w tak istotnej sprawie przewleka się niepomiaralnie. Od uchwały zebrania zespołu przysługuje odwołanie do okręgowej rady adwokackiej jako organu drugiej instancji, uchwała ta jest więc ostateczna w toku instancji (art. 32 ust. 2). Ponadto okręgowa rada adwokacka może uchylić lub zmienić uchwałę zebrania zespołu adwokackiego sprzeczną z prawem (art. 33).

• Jest przy tym oczywiste, że oprócz ściśle określonych w art. 19 ustawy zakazów uniemożliwiających przyjęcie w poczet członków zespołu adwokackiego istnieje szereg kryteriów nie wymienionych, które mogą uzasadniać uchwałę zebrania zespołu odmawiającą przyjęcia zainteresowanego do zespołu.

• W konkluzji, jaka wynika z analizy przedstawionych wyżej przepisów omawianych ustaw, nasuwają się dwa wnioski:

Pierwszy — że obie te ustawy ustanawiają środki prawne do ochrony zarówno środowiska adwokatury, jak i osób zainteresowanych integracją z tym środowiskiem. Warunkiem osiągnięcia celów, którym służą, jest korzystanie z nich z uwzględnieniem praw społeczno-gospodarczych rządzących i kształtujących to środowisko, a przede wszystkim z uwzględnieniem prawa do tożsamości tego środowiska.

I wniosek drugi — że wpis na listę adwokatów oraz przyjęcie w poczet członków zespołu adwokackiego bez akceptacji wartości i ocen oraz zasad współżycia społecznego adwokatury — to nie integracja zasilająca korzenie adwokatury, lecz przemieszczenie rozrywające jej dotychczasową spójność.

FELIKS ZEDLER

ZASPOKOJENIE ROSZCZEŃ POKRZYWDZONEGO Z PORĘCZENIA MAJĄTKOWEGO W RAZIE ORZECZENIA JEGO PRZEPADKU

W artykule przedstawiono procesowe problemy wylaniające się na tle zaspokojenia roszczeń pokrzywdzonego z poręczenia majątkowego w razie orzeczenia jego przepadku. Autor stwierdza, że zaspokojenie to następuje zasadniczo według przepisów k.k.w., które regulują odpowiedzialność Skarbu Państwa za zobowiązania osób skazanych na karę konfiskaty mienia. Następnie przedstawia ten tryb szerzej omawiając różnice, jakie występują w zależności od tego, czy poręczenie majątkowe złożono w gotówce lub w papierach wartościowych, czy też w formie zastawu lub hipoteki.

I

Jednym ze środków zabezpieczających znanych naszemu procesowi karnemu jest poręczenie majątkowe. Poręczenie to ulega przepadkowi na rzecz Skarbu Państwa w razie ucieczki, ukrywania lub niezgłoszenia się oskarżonego do odbycia kary bądź w razie utrudnienia procesu karnego w inny sposób. W sytuacji takiej, stosow-

nie do art. 229 § 1 k.p.k. z przedmiotu poręczenia lub też ze ściągniętej sumy poręczenia przysługuje pokrzywdzonemu pierwszeństwo zaspokojenia jego roszczeń wynikających z przestępstwa, jeżeli w inny sposób nie może uzyskać naprawienia szkody.

W związku z tym uregulowaniem prawnym powstaje pytanie, w jaki sposób te uprawnienia pokrzywdzonego mogą być realizowane. W praktyce poręczenie majątkowe nie jest zbyt często stosowane, mimo że w nauce w sposób przekonujący wykazano przydatność tego środka zapobiegawczego.¹ Być może, jedną z przyczyn takiego stanu rzeczy jest mała popularyzacja zagadnień związanych z poręczeniem majątkowym.

Obecnie środek ten stosowany jest względnie często w stosunku do cudzoziemców, którzy najczęściej po opuszczeniu Polski nie zgłaszają się już na rozprawę, co w konsekwencji pociąga za sobą przepadek poręczenia. W sytuacji takiej z całą ostrością wyłania się problem ochrony praw pokrzywdzonego, którym nierzadko jest także obywatel polski.

Możliwość zaspokojenia roszczeń z przedmiotu poręczenia jest wtedy środkiem umożliwiającym realną ochronę praw pokrzywdzonego. Już choćby z tej racji zagadnienie to zasługuje na uwagę. Poza tym należy dodać, że przepisy regulujące ten problem są niezmiernie lakoniczne, przez co w praktyce mogą one nasuwać szereg wątpliwości interpretacyjnych.

II

Analiza art. 229 k.p.k. pozwala stwierdzić, że podane w tym przepisie uprawnienia pokrzywdzonego do zaspokojenia swoich roszczeń z przedmiotu poręczenia majątkowego, który uległ przypadkowi, lub ze ściągniętej sumy poręczenia mają niewątpliwie materialnoprawny charakter. Przepis ten określa bowiem uprawnienia pokrzywdzonego do zaspokojenia z określonego mienia oraz warunki, które muszą być spełnione, aby zaspokojenie to mogło nastąpić. Natomiast przepis ten nie reguluje ani sposobu, ani trybu dochodzenia roszczeń pokrzywdzonego. Powstaje więc zasadnicze pytanie, w jakim trybie te uprawnienia mogą być realizowane.

W naszym systemie prawnym w wielu wypadkach wierzyciel może być zaspokojony jedynie z określonego mienia. W wypadkach takich realizacja jego uprawnień następuje zasadniczo w drodze procesu cywilnego wszczętego z powództwa wierzyciela.² Od tej reguły istnieją jednak wyjątki. Nierzadko uprawnienia do zaspokojenia roszczeń wierzyciela z określonego mienia realizowane są bezpośrednio w drodze egzekucji z pominięciem postępowania rozpoznawczego (por. np. art. 1000, 1025 k.p.c.).

Zastanawiając się nad problemem zaspokojenia roszczeń pokrzywdzonego z przedmiotu poręczenia majątkowego w razie orzeczenia przepadku poręczenia majątkowego, należy więc rozważyć, czy w tym wypadku nie ma jakichś szczególnych przepisów umożliwiających to zaspokojenie. Chcąc odpowiedzieć na to pytanie, należy najpierw zwrócić uwagę na sytuację prawną, jaka powstaje w związku z ustanowieniem poręczenia majątkowego, a następnie — wydaniem orzeczenia o jego przepadku.

Stosownie do art. 226 k.p.k. poręczenie majątkowe może złożyć sam oskarżony (w postępowaniu przygotowawczym — podejrzany) lub inna osoba. Poręczenie to składa się w postaci pieniędzy, papierów wartościowych, zastawu lub hipoteki.

¹ Por. A. Murzynowski: *Areszt tymczasowy oraz inne środki zapobiegające uchyleniu się od sądu*, Warszawa 1963, s. 232 i n.

² Por. F. Zedler: *Dochodzenie roszczeń majątkowych od osób ponoszących odpowiedzialność, a nie będących dłużnikami*, NP 1976, nr 9, s. 1217 i n.

Z przepisu powyższego wynika, że poręczenie majątkowe w naszym prawie nie jest instytucją jednorodną.³ Wynika to z połączenia dawnej kaucji z poręczeniem. Jest to jednak połączenie tylko pozorne. W rzeczywistości bowiem istnieje różnica między orzeczeniem przypadku poręczenia majątkowego złożonego w gotówce lub papierach wartościowych (dawna kaucja) a orzeczeniem takiego przypadku poręczenia majątkowego złożonego w formie zastawu lub hipoteki (dawne poręczenie).

W razie złożenia poręczenia w postaci pieniędzy lub papierów wartościowych pieniądze te lub papiery wartościowe znajdują się w depozycie sądowym. Orzekając ich przypadek, sąd nie musi ich ściągać od dającego poręczenie. Z tego względu, mimo braku wyraźnego przepisu ustawy, do wykonania orzeczenia o przypadku poręczenia majątkowego złożonego w postaci pieniędzy lub papierów wartościowych właściwe będą przepisy dotyczące wykonania orzeczeń o przypadku rzeczy (art. 169 i nast. k.k.w.).

Odmiennie natomiast przedstawiać się będzie sprawa, gdy poręczenie majątkowe złożono w formie zastawu lub hipoteki. W takiej sytuacji Skarb Państwa uzyskuje ograniczone prawa rzeczowe, które zabezpiecza sumę poręczenia majątkowego. Jeżeli zatem zachodzą podstawy do orzeczenia przypadku, to Skarb Państwa ściąga wtedy sumę poręczenia majątkowego z tych rzeczy, na których ją zabezpieczono zastawem lub hipoteką. W ustawie brak jest wyraźnego przepisu określającego, w jaki sposób następuje wykonanie tych orzeczeń. W związku z tym należy przyjąć, że odbywa się to według reguł ogólnych. Oznacza to, że suma poręczenia majątkowego zabezpieczona zastawem lub hipoteką jest egzekwowana tak, jak każda inna należność zabezpieczona zastawem lub hipoteką, a więc w drodze egzekucji sądowej. W tym wypadku egzekucja prowadzona jest na podstawie orzeczenia o przypadku poręczenia.

Istnieją zatem dwa tryby, w których następuje wykonanie orzeczenia o przypadku poręczenia majątkowego. Różnica między tymi trybami jest dość znaczna. Stąd też możliwość zaspokojenia pokrzywdzonego należy omówić dla tych dwóch wypadków oddzielnie.

III

Jak już wspomniałem, jeżeli zabezpieczenie majątkowe złożono w pieniądzu lub papierach wartościowych, to wówczas do wykonania orzeczenia o przypadku stosuje się odpowiednio przepisy o wykonaniu kary przypadku rzeczy. Odpowiednie jednak stosowanie tych przepisów rodzi dalsze konsekwencje. Wynika to z istoty odpowiedniego stosowania prawa. W literaturze przyjmuje się, że odpowiednie stosowanie przepisów polega na normalnym stosowaniu przepisów do drugiego zakresu odniesienia, z tym jednak zastrzeżeniem, że bądź całkowicie nie mają zastosowania bądź też tylko w pewnej części swej treści ulegają zmianie te spośród tych przepisów, które ze względu na treść swych postanowień są bezprzedmiotowe lub sprzeczne z przepisami normującymi już te stosunki, do których mają być stosowane.⁴

Orzeczenie przypadku poręczenia majątkowego wywierać będzie różne skutki prawne w zależności od tego, czy złożono je w formie pieniędzy czy też papierów wartościowych.

Jeżeli zabezpieczenie złożone zostanie w postaci papierów wartościowych, to musi

³ Por. M. Cieślak: Środki zapobiegawcze w projekcie kodeksu postępowania karnego z 1968 r., PiP 1969, nr 1, s. 105—107.

⁴ J. Nowacki: Analogia legis, Warszawa 1966, s. 146 i n.

nastąpić ich przejęcie i zamiana na sumę pieniężną. Nie zachodzi zaś taka potrzeba w razie złożenia zabezpieczenia w gotówce.

Mimo tych różnic większość problemów w interesującym nas zakresie dla obu tych form zabezpieczenia będzie wspólna, i stąd dochodzenie roszczeń pokrzywdzonego w razie orzeczenia przepadku poręczenia majątkowego złożonego w formie papierów wartościowych lub gotówki będzie omawiana łącznie ze wskazaniem występujących między nimi różnic.

IV

Zgodnie z cytowanymi wyżej przepisami wykonanie orzeczenia o przepadku poręczenia majątkowego złożonego w postaci pieniędzy lub papierów wartościowych następuje przez ich przejęcie. Prawomocne bowiem orzeczenie o przepadku poręczenia majątkowego pociąga za sobą ten skutek, że przedmiot poręczenia przechodzi na rzecz Skarbu Państwa. Postępowanie wykonawcze polega więc tylko na przejęciu wartości objętych przepadkiem.

W wypadku gdy zabezpieczenie złożono w formie gotówki, następuje jej przelew do budżetu. Natomiast w razie złożenia zabezpieczenia w formie papierów wartościowych, orzeczenie przepadku powoduje przekazanie ich innym państwowym jednostkom organizacyjnym lub też zbycie ich w drodze egzekucji.

W celu wykonania orzeczenia o przepadku przesyła się je, stosownie do art. 159 k.k.w., administracyjnemu organowi egzekucyjnemu, który wykonuje je w drodze postępowania egzekucyjnego w administracji ze zmianami wynikającymi z przepisów k.k.w. (art. 126 k.k.w.). Samo zaś wykonanie orzeczenia o przepadku następuje — stosownie do art. 169 k.k.w. — przy odpowiednim zastosowaniu przepisów o wykonaniu kary konfiskaty ze zmianami wprowadzonymi w art. 169—173 k.k.w. Wśród tych ostatnich przepisów znajduje się art. 170 k.k.w., który ogranicza odpowiedzialność Skarbu Państwa. W omawianej tu przez nas sprawie przepis ten nie ma jednak zastosowania, jako sprzeczny z przepisami o poręczeniu majątkowym wprowadzającymi — w tym zakresie — odpowiedzialność z art. 229 k.p.k.

Wśród przepisów o konfiskacie, które stosuje się odpowiednio do omawianych wyżej sytuacji, znajdują się postanowienia dotyczące odpowiedzialności Skarbu Państwa za zobowiązania skazanego. Kwestie te unormowane są przede wszystkim w art. 164 i nast. k.k.w. Przepisy te zawierają nie tylko zasady odpowiedzialności Skarbu Państwa za te zobowiązania, ale także szczegółowe przesłanki tej odpowiedzialności oraz tryb zaspokojenia wierzyciela.

Nie miejsce tu na szersze omawianie tego zagadnienia. Ograniczę się więc tylko do odesłania do literatury w tym zakresie.⁵

Przy omawianiu istoty odpowiedzialności Skarbu Państwa za zobowiązania skazanego na karę konfiskaty zwrócono w nauce uwagę na to, że odpowiedzialność ta jest immanentnie związana z postępowaniem wykonawczym i że poza tym postępowaniem nie istnieje. Tym samym nabiera ona charakteru podziału sumy uzyskanej w egzekucji w sytuacji, gdy jeden z wierzycieli przejął przedmiot egzekucji.⁶ Jak już wskazałem wyżej, podstawę do zaspokojenia roszczeń pokrzywdzonego w omawianym zakresie wprowadza art. 229 k.p.k. Powstaje jedynie problem trybu realizacji uprawnień pokrzywdzonego.

⁵ Por.: S. Paweła: *Kodeks karny wykonawczy — Komentarz*, Warszawa 1973, s. 418 i n.; F. Zedler: *Dochodzenie roszczeń majątkowych w razie orzeczenia kary konfiskaty*, NP 1978, nr 3, s. 76 i n.

⁶ F. Zedler: *Dochodzenie roszczeń majątkowych w razie orzeczenia kar konfiskaty*, jw.

Czy zatem tryb przewidziany do dochodzenia roszczeń od Skarbu Państwa za zobowiązania skazanego na karę konfiskaty może być tutaj odpowiednio stosowany? Na pytanie to, jak sądzę, należy odpowiedzieć twierdząco. Za taką tezę przemawiają następujące argumenty.

Przed wszystkim więc to, że z chwilą orzeczenia przypadku Skarb Państwa staje się właścicielem sumy poręczenia lub złożonych papierów wartościowych.

Uprawnienie zaś pokrzywdzonego do zaspokojenia jego roszczeń powstaje dopiero z chwilą uprawomocnienia się orzeczenia o przypadku. Prawo pokrzywdzonego do zaspokojenia powstaje zatem z chwilą, gdy Skarb Państwa już jest właścicielem zabezpieczenia majątkowego. Z tego względu zaspokojenie pokrzywdzonego w trybie art. 229 k.p.k. następuje — formalnie rzecz biorąc — już z majątku Skarbu Państwa, który to majątek jest ściśle oznaczony. Zaspokojenie więc wierzyciela w trybie art. 229 k.p.k. charakterem swym nie różni się — w istocie — od zaspokojenia wierzyciela w trybie art. 164 i nast. k.k.w.

Z powyższych powodów należy przyjąć, że do dochodzenia roszczeń pokrzywdzonego na podstawie art. 229 k.p.k. w razie orzeczenia przypadku poręczenia majątkowego złożonego w formie gotówki lub papierów wartościowych muszą mieć odpowiednie zastosowanie postanowienia zawarte w art. 164 i nast. k.k.w.

Mimo że brak jest na ten temat wyraźnych postanowień ustawy, to jednak zastosowanie tych przepisów jest jak najbardziej odpowiednie. Zgodne ono jest z cytowanymi wyżej zasadami dotyczącymi odpowiedniego stosowania prawa.

Należy poza tym zwrócić uwagę na to, że powyższy tryb jest jak najbardziej odpowiedni także ze względów celowościowych. W przepisach art. 164 i nast. k.k.w. rozwiązany jest bardzo istotny problem zbiegu roszczeń kilku wierzycieli. Kwestia ta może się również wyłonić przy dochodzeniu roszczeń pokrzywdzonego w trybie art. 229 k.p.k.

Odrzucenie trybu z art. 164 k.k.w. do dochodzenia roszczeń pokrzywdzonego z art. 229 k.p.k. tworzyłoby szereg trudno rozwiązalnych problemów w razie zbiegu roszczeń kilku pokrzywdzonych. Choćby również z tych powodów należy ten tryb stosować.

V

Jak już podałem w omawianych wyżej wypadkach, przepisy o odpowiedzialności Skarbu Państwa za zobowiązania skazanego na karę konfiskaty mienia należy stosować odpowiednio do dochodzenia roszczeń pokrzywdzonego z art. 229 k.p.k. Przyjmując wskazane wyżej reguły interpretacyjne dotyczące odpowiedniego stosowania przepisów prawa, można odtworzyć przebieg dochodzenia roszczeń pokrzywdzonego z poręczenia majątkowego złożonego w formie gotówki lub papierów wartościowych, jeżeli orzeczono jego wypadek. Otóż w wypadku takim dochodzenie tych roszczeń przedstawia się następująco:

1) Pokrzywdzony dochodzi swych roszczeń na podstawie złożonego wniosku. Ustawa nie określa wymagań formalnych dla tego wniosku. Ze względu jednak na to, że wykonanie orzeczeń o przypadku odbywa się według przepisów o egzekucji administracyjnej, mianowicie stosownie do art. 17 ustawy o postępowaniu egzekucyjnym w administracji,⁷ stosuje się w tym względzie przepisy k.p.a. Zgodnie z tymi przepisami wniosek może być złożony na piśmie lub ustnie do protokołu (art. 63 k.p.a.).

2) Na podstawie obowiązujących przepisów, a zwłaszcza art. 229 k.p.k. oraz art.

⁷ Ustawa z dnia 17.VI.1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji, Dz. U. Nr 24, poz. 151 z późniejszymi zmianami. Por. także R. Hauser i Z. Leoński: Egzekucja administracyjna, Warszawa 1983, s. 39.

164 k.k.w., można określić merytoryczną treść wniosku. We wniosku tym pokrzywdzony powinien wykazać, że istnieją podstawy do zaspokojenia roszczeń z podlegającej przypadkowi sumy poręczenia majątkowego, a zatem że:

- a) dochodzone przez pokrzywdzonego roszczenie wynika z przestępstwa, o jakie toczy się postępowanie karne w sprawie, w której ustanowiono poręczenie majątkowe,
- b) pokrzywdzony w inny sposób nie może uzyskać naprawienia szkody.

3) Otwartą kwestią jest sposób przedstawienia wysokości dochodzonych roszczeń. W literaturze przedmiotu wskazuje się, że dla dochodzenia roszczeń od Skarbu Państwa za zobowiązanie osób skazanych na karę konfiskaty wierzyciel nie musi swych roszczeń stwierdzać tytułem wykonawczym czy choćby tytułem egzekucyjnym.⁸

Teza ta, jak sądzę, ma w pełni zastosowanie także do dochodzonych roszczeń z art. 229 k.p.k., jeżeli przedmiotem zabezpieczenia są pieniądze lub papiery wartościowe. Za takim stanowiskiem przemawia przede wszystkim wykładnia celowościowa. Przepadek poręczenia majątkowego następuje najczęściej w toku postępowania rozpoznawczego. Jeżeli zatem suma objęta przypadkiem ma również służyć na zaspokojenie pokrzywdzonego, to trudno wymagać, aby roszczenia pokrzywdzonego musiały być zawsze stwierdzone tytułem wykonawczym czy egzekucyjnym, skoro tytułami tymi są najczęściej wyrok lub ugoda sądowa. Tytuły te są wydawane albo w karnym postępowaniu rozpoznawczym, albo w postępowaniu cywilnym, prowadzonym najczęściej po zakończeniu postępowania karnego. Jeżeli zachodzą podstawy do orzeczenia przepadku, to najczęściej nie dochodzi do karnego postępowania rozpoznawczego. Każdorazowe żądanie od pokrzywdzonego, dochodzącego w omawianym wypadku swych roszczeń w trybie art. 229 k.p.k., składania tytułu wykonawczego czy egzekucyjnego bardzo poważnie ograniczałoby możliwość zaspokojenia pokrzywdzonego w tym trybie, co niewątpliwie byłoby sprzeczne z treścią art. 229 k.p.k.

4) Ustawodawca uzależnia w art. 229 § 1 k.p.k. możliwość zaspokojenia pokrzywdzonego od tego, żeby w inny sposób nie mógł on uzyskać naprawienia szkody. Z treści więc tego przepisu wynika, że warunkiem uzyskania zaspokojenia w tym trybie jest to, aby był to jedyny sposób naprawienia szkody.

Sformułowanie powyższe wymaga jeszcze pewnych wyjaśnień niżej wymienionych:

- a) przede wszystkim należy zauważyć, że niemożności naprawienia szkody, o którym jest mowa w art. 229 k.p.k., nie wolno utożsamiać z bezskutecznością egzekucji. Jak już wskazano wyżej w pkt V,3, pokrzywdzony może być zaspokojony bez tytułu wykonawczego,
- b) wskazana wyżej niemożność uzyskania naprawienia szkody musi być, jak sądzę, rozpatrywana w aspekcie warunków polskich. Podkreślenie tego problemu wydaje się niezmiernie ważne. Poręczenie majątkowe bowiem najczęściej stosuje się wtedy, gdy sprawca przestępstwa jest cudzoziemiec. A przepadek poręczenia następuje wówczas, gdy po opuszczeniu Polski sprawca nie zjawia się na rozprawę. — Z teoretycznego punktu widzenia nie ma chyba takiego państwa na świecie, w którym obywatel polski nie mógłby dochodzić swych roszczeń za szkody spowodowane przestępstwem przez cudzoziemca w Polsce. Takie dochodzenie roszczeń miałoby różny stopień trudności. Z pewnością mniej utrudnione byłoby w tych państwach, z którymi Polska zawarła umowy o pomocy prawnej. Bez względu jednak na to, jakie by to były ułatwienia (np.

⁸ Por. F. Zedler: Dochodzenie roszczeń majątkowych w razie orzeczenia kary konfiskaty, jw.

sprawa sądów), zawsze należy przyjąć, że niemożność zaspokojenia roszczeń o których mowa w art. 229 k.p.k., dotyczy terytorium Polski. Nie można wymagać, aby pokrzywdzony dochodził roszczeń za granicą i dopiero później — w razie bezskuteczności takiego dochodzenia — mógł uzyskać zaspokojenie z poręczenia podlegającego przypadkowi. Takie wymagania bowiem byłyby zbyt daleko idące. Stanowiłoby to nakładanie na pokrzywdzonego zbyt dużych ciężarów. Taka wykładnia przepisów niewątpliwie utrudniałaby pokrzywdzonemu dochodzenie jego roszczeń. Byłoby to zresztą sprzeczne z podstawowym celem wymiaru sprawiedliwości.

- c) pokrzywdzony natomiast nie może uzyskać zaspokojenia w trybie art. 229 k.p.k., jeżeli szkodę może naprawić osoba trzecia, która ma prawny obowiązek naprawienia szkody. Uwaga ta dotyczy głównie szkód wynikających z wypadków komunikacyjnych, które są pokrywane w całości lub części przez PZU. Rzecz jasna, w razie pokrycia tylko części szkody, pokrzywdzony może dochodzić pozostałej części należnego mu odszkodowania.

5) W art. 164 k.k.w. przewidziany jest termin sześciomiesięczny do złożenia wniosku o zaspokojenie przez Skarb Państwa roszczeń wierzycieli osoby skazanej na konfiskatę. Termin ten liczy się od dnia uprawomocnienia się orzeczenia o konfiskacie. Powstaje w związku z tym pytanie, czy w ramach odpowiedniego stosowania przepisów termin ten należy również stosować do dochodzenia przez pokrzywdzonego roszczeń w trybie art. 229 k.p.k.

Sprawa może budzić wątpliwości z przyczyn celowościowych, gdyż istnienie takiego terminu niewątpliwie ogranicza uprawnienia pokrzywdzonego. Nie wydaje się jednak możliwe, aby przy dochodzeniu roszczeń pokrzywdzonego w trybie art. 229 k.p.k. można było pominąć termin z art. 164 k.k.w. Termin ten jest bowiem zbyt silnie wpleciony w cały tryb dochodzenia roszczeń, unormowany w art. 164 i nast. k.k.w. Ma on istotne znaczenie w związku z możliwością zbiegu kilku roszczeń podlegających zaspokojeniu w tym trybie.

Istnienie tego terminu, abstrahując już od jego długości, zakreśla ramy czasowe, w jakich wierzyciele mogą zgłaszać swe roszczenia.

Należy mieć tutaj na uwadze, że zarówno w trybie art. 164 k.k.w. jak i w trybie art. 229 k.p.k. Skarb Państwa odpowiada tylko do pewnej wysokości. Istnienie terminu do zgłaszania roszczeń ma z tego względu również ten skutek, że dla wierzycieli, którzy zgłosili swoje roszczenia, stwarza on pewność, iż po upływie terminu inne roszczenia nie będą uwzględniane. Jest to okoliczność, którą z punktu widzenia osób poszukujących zaspokojenia nie można nie brać pod uwagę.

Z tych więc przyczyn należy przyjąć, że termin z art. 164 k.k.w. ma również odpowiednie zastosowanie do dochodzenia roszczeń pokrzywdzonego. Oznacza to, że pokrzywdzony chcąc uzyskać zaspokojenie w trybie art. 229 k.p.k., musi złożyć wspomniany wyżej wniosek w terminie 6 miesięcy od daty uprawomocnienia się orzeczenia o przypadku.

6) Zaspokojenie roszczeń pokrzywdzonego w trybie art. 229 k.p.k. następuje do wysokości poręczenia majątkowego, przejętego przez Skarb Państwa w wyniku orzeczonego przypadku. Jeżeli poręczenie majątkowe złożono w gotówce, wysokość tę określa suma poręczenia majątkowego. Jeżeli zaś poręczenie majątkowe złożono w papierach wartościowych, to wówczas — stosownie do art. 165 k.k.w. — wysokość tę określa suma uzyskana ze sprzedaży papierów wartościowych,⁹ a gdy sprzedaż

⁹ Por.: S. Paweła: Kodeks karny wykonawczy — Komentarz, jw.; F. Zedler: Dochodzenie roszczeń majątkowych w razie orzeczenia kary konfiskaty, jw.

nie było, ich suma szacunkowa proponowana przez właściwą instytucję bankową, gdyż tylko w ten sposób można papiery wartościowe zbywać w toku egzekucji.

7) W omawianych wypadkach może jednak powstać problem zaspokojenia w razie zbiegu z innymi pokrzywdzonymi oraz w zbiegu z innymi wierzycielami.

W wypadku dochodzenia roszczeń od osób skazanych na karę konfiskaty, zagadnienie to jest szczegółowo unormowane w k.k.w. (art. 166 i nast. k.k.w.). W omawianych sprawach przepisy te ulegają jednak modyfikacji postanowieniami art. 229 § 1 k.p.k. Uwzględniając postanowienia tego przepisu należy przyjąć, że w razie zbiegu kilku roszczeń podlegających zaspokojeniu z ulegającej przypadkowi sumy poręczenia majątkowego, należy stosować przepisy k.p.c. o podziale sumy uzyskanej w egzekucji (odpowiednio art. 166 k.k.w.). Kolejność jednak zaspokojenia ulega zmianie. W pierwszej kolejności bowiem, zaraz po kosztach egzekucyjnych, ulegają zaspokojeniu roszczenia wskazane w art. 229 k.p.k., a dopiero po nich inne należności według kolejności wymienionej w art. 1025 k.p.c. wraz ze zmianami wprowadzonymi przepisami k.k.w. (art. 166 k.k.w.).

Należności te zaspokajane są kolejno. Jeżeli zaś suma podlegająca podziałowi nie wystarcza na zaspokojenie wszystkich roszczeń danej kategorii, to wówczas zaspokajają się je stosunkowo do wysokości każdej z nich (odpow. art. 1026 k.p.c.).

8) W razie odmowy zaspokojenia roszczeń pokrzywdzonego przez organ egzekucyjny, pokrzywdzony może dochodzić swych roszczeń w drodze powództwa z art. 167 k.k.w. W procesie tym powód będzie dochodzić uznania roszczenia przez Skarb Państwa.¹⁰ Powództwo to w swej istocie jest niewątpliwie powództwem o ustalenie prawa. Powód bowiem żąda ustalenia, że jego roszczenie podlega zaspokojeniu przez Skarb Państwa.

Zakres rozpoznania sprawy nie zawsze jest jednorodny. W sytuacji gdy roszczenie powoda (w omawianym wypadku będzie nim pokrzywdzony) jest już stwierdzone tytułem wykonawczym bądź tylko tytułem egzekucyjnym, następuje w tym procesie jedynie ustalenie, czy Skarb Państwa powinien zaspokoić to roszczenie, czy też nie, a więc ustalenie, czy nie zachodzą prawne przesłanki zaspokojenia pokrzywdzonego unormowane w art. 229 k.p.k. (tj. czy rzeczywiście jest to roszczenie wynikające z przestępstwa i czy pokrzywdzony w inny sposób może uzyskać naprawienie szkody).

Z odmienną sytuacją mamy do czynienia wtedy, gdy roszczenie pokrzywdzonego nie jest stwierdzone powyższymi tytułami albo gdy mimo takiego stwierdzenia istnieją uzasadnione wątpliwości, czy należność pokrzywdzonego jeszcze istnieje lub czy nadaje się do wykonania (np. czy nie została już zaspokojona). W takiej sytuacji sąd w procesie wszczętym w trybie art. 167 k.k.w. — oprócz wspomnianych wyżej ustaleń — musi jeszcze ustalić, czy roszczenie powoda w ogóle istnieje i czy podlega zaspokojeniu.

Stosownie do art. 167 k.k.w. powództwo to wytacza się w terminie 3 miesięcy licząc od dnia, w którym organ egzekucyjny zawiadomił wierzyciela o odmowie uznania. Należy jednak zwrócić uwagę, że odpowiedzialność Skarbu Państwa w omawianym zakresie jest ściśle związana z postępowaniem egzekucyjnym i że poza tym postępowaniem nie istnieje.

Organ egzekucyjny, odmawiając uznania roszczeń jednego wierzyciela, może kontynuować postępowanie, w wyniku którego zaspokoi innych wierzycieli. Dlatego też leży w interesie wierzyciela, któremu odmówiono uznania roszczenia, aby jak najszybciej wystąpił z powództwem.

¹⁰ Szerzej na ten temat — F. Zedler: Dochodzenie roszczeń majątkowych w razie orzeczenia kary konfiskaty, op. cit. (patrz: przypis nr 5).

Wytoczenie powództwa jeszcze samo przez się nie wstrzymuje postępowania wykonawczego. Może to nastąpić jedynie na skutek orzeczenia sądowego wydanego w postępowaniu zabezpieczającym. Dlatego też pokrzywdzony, chcąc wstrzymać to postępowanie na czas rozpoznania powództwa z art. 167 k.k.w., powinien również złożyć wniosek o zabezpieczenie roszczenia przez zawieszenie postępowania wykonawczego.

VI

Odmienne przedstawia się sytuacja, gdy poręczenie majątkowe złożono w formie hipoteki lub zastawu. W wypadku takim w razie orzeczenia przepadku poręczenia majątkowego sumę poręczenia majątkowego ściąga się z ruchomości, na której ustanowiono zastaw, lub z nieruchomości, która została obciążona hipoteką. Ściągnięcie sum poręczenia majątkowego następuje w trybie egzekucji sądowej prowadzonej na podstawie prawomocnego postanowienia o przepadku poręczenia majątkowego, wydanego w trybie art. 230 k.p.k. Egzekucja ta będzie prowadzona przeciwko dającemu poręczenie, jako właścicielowi tych rzeczy.

Omawiając zagadnienie zaspokojenia roszczeń pokrzywdzonego ze ściągniętych sum poręczenia majątkowego zabezpieczonego zastawem lub hipoteką, należy stwierdzić, że w ustawie brak wskazówek, w jakim trybie powinno to nastąpić. Wydaje się, że z braku takich przepisów należy tutaj w drodze analogii stosować przepisy o przepadku rzeczy, a w szczególności omówione wyżej przepisy o odpowiedzialności Skarbu Państwa za zobowiązania osób skazanych na konfiskatę. Argumenty podane wyżej za stosowaniem tych przepisów są tu również aktualne.

Istnieją jednak różnice między sytuacją, gdy orzeczono przepadek poręczenia majątkowego złożonego w postaci gotówki lub papierów wartościowych, a sytuacją, gdy orzeczono przepadek poręczenia majątkowego zabezpieczonego zastawem lub hipoteką. Różnice te wynikają z faktu, że w tym drugim wypadku podlegające przepadkowi poręczenie majątkowe musi być jeszcze wyegzekwowane. A zatem musi być prowadzona egzekucja. Rodzi to określone skutki prawne dla pokrzywdzonego i dla innych osób dochodzących swych roszczeń.

Pokrzywdzony bowiem może uzyskać zaspokojenie swych roszczeń w trybie art. 229 k.p.k. tylko wtedy, gdy w inny sposób nie może uzyskać naprawienia szkody. Wynika stąd, że jeśli poręczenie majątkowe w formie zastawu lub hipoteki ustanowił sam oskarżony, to wówczas pokrzywdzony — gdy chce uzyskać zaspokojenie ze ściągniętej sumy poręczenia majątkowego, którego orzeczono przepadek — musi w zasadzie prowadzić egzekucję przeciwko oskarżonemu. Problemy te omówione zostaną niżej w pkt VII. Tu należy tylko stwierdzić, że zaspokojenie pokrzywdzonego ze ściągniętych sum poręczenia majątkowego, które były zabezpieczone zastawem lub hipoteką, następuje w razie orzeczenia ich przepadku w sposób przedstawiony wyżej w pkt V.

Powstaje jednak problem terminu, w jakim można złożyć wniosek o zaspokojenie roszczeń pokrzywdzonego. W ustawie sprawa ta nie jest wyraźnie uregulowana. Podane już wyżej w pkt V, 5 argumenty wskazują na potrzebę istnienia terminu do zgłoszenia roszczeń pokrzywdzonego. Dlatego też należy również tutaj stosować w drodze analogii art. 164 k.k.w. — z uwzględnieniem, rzecz jasna, zmian wynikających ze sposobu realizacji orzeczenia o przepadku poręczenia majątkowego.

W omawianym wypadku poręczenie to ściągane jest z majątku, na którym zostało ono zabezpieczone zastawem lub hipoteką. Dlatego też sześciomiesięczny termin do zgłoszenia roszczenia pokrzywdzonego nie powinien być liczony od daty uprawomocnienia się orzeczenia o przepadku, gdyż nie wiadomo, jak długo będzie trwała egzekucja, w toku której pokrzywdzony może być zaspokojony. Nie można poza tym

wykluczyć tego, że w drodze egzekucji nie zostaną wyegzekwowane w całości sumy poręczenia majątkowego, do wysokości których pokrzywdzony może być zaspokojony. Dlatego też wspomniany w art. 164 k.k.w. termin sześciomiesięczny powinien być liczony od daty zakończenia egzekucji, której celem było ściągnięcie sum poręczenia majątkowego.

Wniosek ten kieruje się do tego organu, który prowadził egzekucję na rzecz Skarbu Państwa. W omawianych sprawach będzie nim sąd.

VII

Jeżeli oskarżony sam złożył poręczenie majątkowe w postaci zastawu lub hipoteki, to wówczas pokrzywdzony, jeśli chce uzyskać zaspokojenie swych roszczeń ze ściągniętej sumy poręczenia majątkowego, musi przedtem prowadzić egzekucję przeciwko oskarżonemu. Jedyny wyjątek w takiej sytuacji następuje wtedy, gdy pokrzywdzonemu przysługuje roszczenie inne aniżeli roszczenie odszkodowawcze za spowodowanie choroby, niezdolności do pracy, kalectwa lub śmierci i gdy jest rzeczą oczywistą, że oskarżony nie ma innego majątku, z którego pokrzywdzony mógłby być zaspokojony, suma zaś uzyskana z ruchomości lub nieruchomości, na których zabezpieczono poręczenie majątkowe, nie wystarcza na zaspokojenie roszczeń pokrzywdzonego. Za tak postawioną tezę przemawiają następujące argumenty.

Warunkiem zaspokojenia w trybie art. 229 k.p.k. jest niemożność zaspokojenia pokrzywdzonego w inny sposób. W omawianej sytuacji istnieje majątek dłużnika (którym jest tu oskarżony), z którego można prowadzić egzekucję. Takim majątkiem jest ruchomość lub nieruchomość, na których ustanowiono poręczenie majątkowe. Nawet więc gdyby oskarżony nie miał innego majątku, zawsze należy prowadzić egzekucję z przedmiotu, na którym ustanowiono poręczenie majątkowe, gdyż nie można bez prowadzenia egzekucji stwierdzić, że pokrzywdzony jako wierzyciel oskarżonego nie może być zaspokojony w drodze egzekucji.

Obowiązek prowadzenia egzekucji przez pokrzywdzonego w omawianych wypadkach występuje bezwzględnie wtedy, gdy przestępstwo spowodowało chorobę, niezdolność do pracy, kalectwo lub śmierć. Roszczenia bowiem z tego tytułu korzystają z wcześniejszego prawa zaspokojenia z sumy uzyskanej w egzekucji aniżeli poręczenie majątkowe. Wynika to stąd, że stosownie do art. 1025 § 1 k.p.c., który ma tutaj zastosowanie, należności z tytułu odszkodowania za wywołanie choroby, niezdolności do pracy, kalectwa lub śmierci, są zaspokajane w drugiej kolejności, zaraz po kosztach egzekucji, gdy tymczasem poręczenie majątkowe, jako roszczenie zabezpieczone hipoteką lub zastawem, jest zaspokajane dopiero w kategorii szóstej.

Taki stan rzeczy zmusza więc pokrzywdzonego do podjęcia niezbędnych działań do uzyskania podstaw do prowadzenia egzekucji. W praktyce najczęściej będzie to wyrok sądowy lub ugoda sądowa, zaopatrzone w klauzulę wykonalności. Wydanie takiego tytułu następuje w procesie cywilnym, który z reguły prowadzony jest po wydaniu wyroku karnego skazującego lub — w razie dochodzenia roszczeń w procesie adhezyjnym — łącznie z rozpatrywaną sprawą karną.

Orzeczenie przepadku poręczenia majątkowego lub ściągnięcie sum poręczenia następuje najczęściej przed wydaniem wyroku karnego. W chwili więc wykonywania orzeczenia o przepadku pokrzywdzony może nie mieć tytułu wykonawczego. Jeżeli zatem pokrzywdzony w omawianym wypadku chce skorzystać z możliwości zaspokojenia swych roszczeń, to powinien uzyskać zabezpieczenie swoich roszczeń w postępowaniu zabezpieczającym przez zajęcie ruchomości obciążonej zastawem lub ustanowić hipotekę przymusową (art. 747 pkt 1, 2 k.p.c.).

Stosownie do art. 1030 i 1036 k.p.c. umożliwi to pokrzywdzonemu jako wierzycielowi uczestnictwo w podziale sumy uzyskanej w egzekucji. Należności zabezpieczone będą wypłacone dopiero po uzyskaniu przez pokrzywdzonego tytułu wykonawczego, a do tego czasu zostaną umieszczone w depozycie sądowym (art. 1024 § 1 pkt 4 k.p.c.).¹¹

¹¹ E. Wengerek: Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne — Komentarz, Warszawa 1972, s. 594.

SEWERYN JACEK BOWNIK

Z ROZWAŻAŃ NAD NOWYM PRAWEM DROGOWYM

Autor z punktu widzenia niektórych zasad prawa karnego przeprowadza analizę wybranych zagadnień nowego prawa drogowego, w szczególności dotyczących wieku i kryteriów zdrowotnych niezbędnych do uzyskania prawa jazdy, pojęcia „kierującego” i niektórych zagadnień dotyczących pieszych.

Przepisy o ruchu drogowym, jako element ogólnej profilaktyki przestępczości w swej podstawowej i zasadniczej funkcji zapobiegania wypadkom drogowym, powinny tworzyć — przez odpowiednio skonstruowane instytucje prawne — taki system organizatorsko-techniczny, który stanowiłby optymalną płaszczyznę do realizacji powyższego celu.

Ustawa z 1 lutego 1983 r. Prawo o ruchu drogowym¹ zdążyła już wywołać głosy krytyczne przedstawicieli praktyki.² Wydaje się, że kompromisowe rozwiązania ustawodawcy w wielu miejscach istotnych dla ustalenia przyczyn powstawania wypadków drogowych (np. funkcjonowanie zasady ograniczonego zaufania, obowiązki kierowcy i pieszego na przejściu itd.) nie zmieniają w zasadzie istniejącego do 31.XII.1983 r. stanu rzeczy. Czy rzeczywiście tak jest? Spróbujmy odpowiedzieć na to pytanie.

Pewne, nieliczne zresztą zagadnienia z dziedziny ruchu drogowego, które dotychczas były odmiennie uregulowane, dostosowano obecnie do zasad i przepisów prawa karnego.

W kwestii np. wieku, stanowiącego jeden z warunków do uzyskania prawa jazdy, dostosowano ów wiek do granicy wieku będącego progiem odpowiedzialności karnej według k.k.

Artykuł 70 prawa o ruchu stanowi, że „prawo jazdy może uzyskać osoba, która ma wymaganą sprawność fizyczną i psychiczną, umie czytać i pisać, odbyła odpowiednio przeszkolenie i wykazała się niezbędnymi kwalifikacjami oraz osiągnęła wymagany dla danej kategorii wiek, a mianowicie:

- 1) kategorii A, B, M i T — 17 lat
- 2) kategorii C — 18 lat
- 3) kategorii D i trolejbusowej — 21 lat.”

¹ Dz. U. Nr 6, poz. 35 (ustawa, która weszła w życie z dniem 1.I.1984 r., zwana będzie w dalszej części artykułu „prawem o ruchu”).

² Mam tu na uwadze publikację K. J. Pawelca pt.: Wszystkie pojazdy małe i duże, zamieszczoną w numerach 11 i 12 „Prawa i Życia” z 1983 r.